

УДК 338.43:636

*Петриченко І.В.,
ст. наук. співробітник відділу координації
наукових досліджень, економіки і маркетингу,
Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН України*

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ КОРМОВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Першочерговим завданням будь-якої держави є гарантування продовольчої безпеки. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток кормовиробництва як базисної галузі щодо стабілізації функціонування тваринництва. Відповідно до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, планується значно збільшити виробництво продукції тваринництва, що вимагатиме від галузі кормовиробництва збільшення показників виробництва майже у два рази [5, с. 3–58]. Зміна пріоритетів та напрямів використання ресурсів надасть можливість досягнути вирішення зазначеного завдання. При цьому, оптимізація використання ресурсного потенціалу галузі кормовиробництва має відбуватися на засадах залучення інноваційних здобутків та із урахуванням вимог концепції сталого розвитку. Зазначені аспекти обумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем формування й управління ресурсного потенціалу присвячені праці В. Андрійчука, П. Гайдучького, А. Гальчинського, М. Дем'яненка, М. Маліка, П. Саблука, В. Шеманіна, В. Юрчишина та ін. Питання ресурсного забезпечення галузі кормовиробництва висвітлені у роботах В. Бердникова, Д. Глуценка, П. Канінського, В. Рижкова та ін. Однак, проблематика визначення напрямів використання ресурсів під час виробництва кормів висвітлена не у повній мірі та потребує подальшого опрацювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення сучасного стану та подальшого формування ресурсного потенціалу галузі кормовиробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспективність розвитку будь-якого агровиробничого сектору визначається його ресурсним потенціалом, під яким, за визначенням О. Ульяновського, слід розуміти сукупність ресурсів певної кількості і якості, які необхідні для розширеного відтворення еколого-соціально-економічної системи, і які через свою абсолютну або відносну обмеженість задають межі поточного і майбутнього розвитку [9]. Ресурсний потенціал є складовою економічного потенціалу та, водночас, поєднує і у собі ряд елементів. Як зазначав Г. Підлісецький, до ресурсного потенціалу належить сукупність взаємозв'язаних ресурсів, зокрема, земельних, матеріально-технічних, трудових, фінансових [4].

Місце і роль кормів в економіці АПК повинні розглядатися з позицій їх багатомірності та багатоаспектності, оскільки в структурі матеріальних витрат на виробництво тваринницької продукції найбільшу питому вагу займають витрати на корми. Проведені дослідження підтверджують, що економічна сутність ролі кормів у виробництві продукції тваринництва полягає в тому, що в сучасний період в усіх витратах галузі корми становлять 52-55%. Частка вартості кормів у собівартості молока досягає 45-64%, м'ясного скотарства – 48-65%, свинини – 45-63%, яєць – 50-65%. Це свідчить про те, що корми є економічною основою розвитку цих галузей, головною зв'язуючою ланкою між різноманітним рослинним та тваринним світом [2].

Кормовиробництво є однією із найбільш ресурсоємних галузей аграрної сфери. Воно включає польове кормовиробництво, лукопасовищне господарство, промислове виробництво комбікормів та білково-вітамінних добавок, відходи борошномельної, круп'яної, цукрової, спиртової промисловості [7]. Водночас, виробництво кормів є основою для функціонування та розвитку інших аграрних секторів, зокрема тваринництва (рис. 1.). Так, витрати на корми становили 73,7 % у загальній структурі витрат на виробництво продукції тваринництва у 2011 р. [8].

Рис. 1. Динаміка вирощування кормових культур та виробництва продукції тваринництва

Джерело: побудовано на основі [8]

Відповідно до даних, зображених на рис. 1, можна стверджувати, що рівень виробництва як продукції тваринництва, так і кормів, порівнюючи з 1990 р., досі не поновлено. Проте, наразі спостерігається тенденція до нарощування їх обсягів. У цілому сучасний рівень ресурсного потенціалу кормовиробництва є недостатнім для виробництва необхідних обсягів кормів – рівень забезпеченості основними виробничими засобами сільськогосподарських підприємств становить тільки 60 % від нормативної потреби, а їх знос – 50 % і більше [1].

Ми погоджуємося з думкою Рибаченко О., яка зазначає, що проблема розвитку кормовиробництва на сучасному етапі полягає не стільки в необхідності нарощування виробництва кормових ресурсів, скільки у пошуку шляхів їх раціонального використання. Подальший розвиток кормовиробництва повинен базуватися на поглибленні міжгалузевої інтеграції шляхом усунення ознаки даності суб'єктів господарювання сільського господарства і переробної промисловості. Зростає важливість ставлення держави до проблеми формування комплексної програми розвитку галузі тваринництва з урахуванням результатів оцінки внутрішньої потреби у кормах і ресурсного потенціалу кормовиробництва [6].

Специфіка виробництва кормів полягає у тому, що одним із першорядних засобів виробництва у ньому є земля (табл. 1).

Таблиця 1

Посівні площі під вирощуванням кормових культур в Україні, тис. га

Рік	Кормові корене-плоди	Кукурудза на силос, сінаж, зеленій корм	Силосні культури (без кукурудзи)	Одно-річні трави на сіно	Однорічні трави на зелений корм	Багато-річні трави на сіно	Багато-річні трави на зелений корм	Сіножаті на сіно	Сіножаті на силос, сінаж, зеленій корм
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1990	683,4	4730,2	92,2	309,2	2250,1	1425,0	2071,1	1944,9	457,9
1995	496,0	3493,4	115,5	263,6	2366,1	1441,7	2049,7	1844,8	301,6
2000	280,7	1843,4	40,9	289,0	1061,7	1249,4	1032,6	1776,4	148,3
2005	293,5	765,8	15,7	342,1	407,4	1001,3	397,7	1590,8	54,0
2006	277,4	666,4	12,2	320,2	300,1	942,7	351,8	1413,0	46,5
2007	275,8	616,8	11,2	287,6	245,6	915,4	321,6	1407,5	36,2
2008	259,5	512,9	13,8	290,5	221,0	930,9	269,8	1236,5	36,7

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2009	248,6	482,9	14,2	282,7	235,4	902,1	250,1	1203,0	28,8
2010	245,5	469,4	17,2	297,8	221,0	903,3	224,7	1145,3	22,1
2011	237,5	443,5	19,0	274,4	200,2	906,8	210,3	1042,8	18,0
2012	231,7	493,5	16,6	290,6	165,1	902,0	212,9	1092,1	10,1

Джерело: побудовано на основі [8]

Площі земельних ресурсів, що залучені під кормовиробництво, за період із 1990 р. по 2012 р. суттєво скоротились у розрізі всіх кормових культур. Крім того, цікавим є то факт, що у 1990 р. у структурі посівних площ основних сільськогосподарських культур кормові культури становили 37 %. Натомість питома вага зазначеного показника станом на 2011 р. сягає 9 % [8], що також свідчить про суттєве скорочення виробничих потужностей галузі кормовиробництва за вказаний період. Така ситуація зумовлює необхідність інтенсифікації досліджуваної галузі, використання нових, високопродуктивних культур.

В Україні необхідно нарощувати промислове тваринництво, що дозволить мати високоефективне виробництво і підвищити конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. Сучасний успішний бізнес у промисловому тваринництві заснований на використанні інноваційних ресурсозберігаючих технологій, які забезпечують: 1) низьку собівартість одиниці продукції; 2) короткий період вирощування та відгодівлі; 3) мінімальну потребу кормів при одночасному збільшенні їх поживної цінності; 4) високу якість кінцевого продукту. В цьому контексті ми повністю погоджуємося з думкою С. М. Коломійця та В. В. Крилова, що хоча стан кормовиробництва в Україні незадовільний, все ж купувати зарубіжну кормопродукцію для тваринництва не вигідно. Зважаючи на те, що держава має міцну сировинну базу: родючі ґрунти, значний енергетичний потенціал і т.п., вона просто приречена на становлення власного кормовиробництва на рівень світових стандартів [3]. Крім того, для забезпечення подальшого розвитку вітчизняного кормовиробництва та зростання його ресурсного потенціалу необхідним є провадження заходів щодо його технічного переоснащення, реконструкції та вдосконалення, зміцнення його інноваційно-інвестиційного забезпечення.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи результати дослідження можна дійти висновку:

1. Значення кормів та кормовиробництва для аграрної економіки країни є винятковим, адже від ефективності виробництва, безпечності та якості продукції галузі залежить поточний стан та відродження тваринництва.

2. Розвиток галузі кормовиробництва зумовлюється наразі її ресурсозабезпеченістю. Ключовими її характеристиками є високий ступінь зносу основних виробничих фондів, недостатність забезпечення фінансовими ресурсами, здебільшого екстенсивний тип розвитку.

3. Для підвищення ефективності галузі кормовиробництва необхідно вирішити ряд нагальних проблем, а саме провести технічне переоснащення виробничих процесів, забезпечити залучення досліджуваної сфери до інноваційного поступу, створити сприятливі інвестиційні умови.

Бібліографічний список

1. Зміцнення виробничо-ресурсного потенціалу як передумова відновлення роботи спеціалізованих господарств по виробництву кормів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/KiK/2006_56.pdf#page=152

2. Кіщак І. Т. Розвиток і підвищення ефективності кормовиробництва в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / І. Т. Кіщак ; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв, 2008. – 39 с.

3. Крилов В. В. Напрями розвитку кормовиробництва України / В. В. Крилов, С. М. Коломієць // Праці ТДАТУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Ptdau/2009_9_1/1/16.pdf

4. Підлісецький Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г. М. Підлісецький, М. І. Толкач // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65-66.
5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158 // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 3-58.
6. Рибаченко О. М. Основні проблеми розвитку кормовиробництва в Україні / О. М. Рибаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2011_10-12/RYBAHENK.pdf
7. Ройченко Л. Г. Теоретично-методологічні основи надання кормовиробництву спеціалізованого галузевого характеру та відтворення його виробничо-ресурсного потенціалу / Л. Г. Ройченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_biol/KiK/2004_54.pdf#page=251
8. Статистичний щорічник України за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до докум. : http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publ1_u.htm
9. Ульяновченко О. В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері : [монографія] / О. В. Ульяновченко. – Х. : Харк. НАУ, 2006. – 357 с.

References

1. Strengthening the production and resource potential as a prerequisite for the resumption of specialized facilities for the production of feed (2006), available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/KiK/2006_56.pdf#page=152 (accessed October 14, 2013).
2. Kischak, I.T. (2008), "Developing and improving the efficiency of forage production in Ukraine" : Thesis abstract for Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Mykolaiv State Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine.
3. Krylov, V.V. (2009), Areas of forage production Ukraine, available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Ptdau/2009_9_1/1/16.pdf (accessed October 16, 2013).
4. Pidlisetsky, H.M. and Tolkach, M.I. (2008), "More efficient use of the resource potential of the agricultural sector", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 65-66.
5. On approval of the State Target Program of Ukrainian village until 2015: Order from 19.09.2007 p. № 1158, *Economics agroindustrial complex*, no. 11, pp. 3-58.
6. Rybachenko, O.M. (2011), Main problems of forage production in Ukraine, available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2011_10-12/RYBAHENK.pdf (accessed October 14, 2013).
7. Roychenko, L. (2011), Theoretical and methodological foundations nadannyakormovyrobnytstvu specialized sectoral and vidtvorenyayoho production – resource potential, available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_biol/KiK/2004_54.pdf#page=251 (accessed October 10, 2013).
8. Statistical Yearbook of Ukraine for 2011, available at: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publ1_u.htm (accessed October 10, 2013).
9. Ulianchenko, O. (2006), *Formuvannia ta vykorystannia resursnoho potentsialu v aharnii sferi* [Formation and use of the resource potential in agriculture], monograph, Kharkiv.

Петриченко І.В. РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ КОРМОВИРОБНИЦТВА

Мета. Метою дослідження є визначення сучасного стану та подальшого формування ресурсного потенціалу галузі кормовиробництва.

Методика дослідження. Для досягнення встановленої мети використано діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення досліджуваних явищ та процесів. Крім того, застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема індукції та дедукції, абстракції, синтезу і узагальнення, табличний та графічний, порівняльного аналізу. За рахунок використання зазначеного інструментарію у статті діагностовано стан ресурсного забезпечення галузі кормовиробництва та перспективні напрями його нарощування і використання.

Результати. Встановлено, що галузь кормовиробництва має визначальне значення для вітчизняної аграрної економіки оскільки її стан та ефективність є одним із ключових факторів, що обумовлюють відродження та розвиток тваринництва. Визначено, що становлення ринку кормів відбувається у залежності від його ресурсозабезпеченості. З метою каталізації розвитку галузі кормовиробництва необхідно вирішити ряд нагальних проблем, а саме провести технічне переоснащення виробничих процесів, забезпечити залучення досліджуваної сфери до інноваційного поступу, створити сприятливі інвестиційні умови та ін.

Наукова новизна. Доведено, що підвищення ефективності товаровиробників на ринку кормів можливо досягнути за рахунок оптимізації використання наявного ресурсного потенціалу. Обґрунтовано, що подальший розвиток галузі кормовиробництва має відбуватись із залученням інноваційних ресурсозберігаючих технологій.

Практична значущість. Отримані результати дослідження направлені на нівелювання деструктивних факторів, стимулювання підвищення ефективності використання та зростання ресурсного потенціального кормо виробництва.

Ключові слова: галузь кормовиробництва, ринок, земельні ресурси, фінансові ресурси, потенціал.

Petrychenko I.V. RESOURCE POTENTIAL OF THE FEED INDUSTRY

Purpose. The aim of the research was determination of the current state and future resource potential of forming the feed industry.

Methodology of research. To achieve this goal used dialectical method of cognition and systematic approach to the study of phenomena and processes studied. In addition, applied scientific and special methods, in particular induction and deduction, abstraction, generalization and synthesis, tabular and graphical, comparative analysis. Through the use of these instruments in the article diagnosed condition the feed and resource provision and future directions of its capacity and use.

Findings. Found that fodder industry is crucial to the national agrarian economy because of its status and performance is one of the key factors contributing to the revival and development of animal husbandry. Determined that the formation of the market of feed occurs depending on its resursozabezpechenosti. In order to catalyze the development of the feed and food necessary to solve some pressing problems, namely spend retooling manufacturing processes, to ensure the involvement of the scope of the study to the innovative development, create favorable investment conditions, etc.

Originality. It is proved that increasing the efficiency of feed producers in the market can be achieved by optimizing the use of available resource potential. It was proved that the further development of the feed industry must be done with the assistance of innovative energy-saving technologies.

Practical value. Results obtained in research aimed at leveling destructive factors, stimulate efficiency and increase the resource potential fodder.

Key words: the sphere of fodder production, market, land resources, financial resources, potential.

Петриченко И.В. РЕСУРСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОТРАСЛИ КОРМОПРОИЗВОДСТВА

Цель. Целью исследования является определение современного состояния и дальнейшего формирования ресурсного потенциала отрасли кормопроизводства.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели использованы диалектический метод познания и системный подход к изучению исследуемых явлений и процессов. Кроме того, применялись общенаучные и специальные методы, в частности индукции и дедукции, абстракции, синтеза и обобщения, табличный и графический, сравнительного анализа. За счет использования указанного инструментария в статье диагностирован состояние ресурсного обеспечения отрасли кормопроизводства и перспективные направления его наращивания и использования.

Результати. Установлено, що отрасль кормопроизводства имеет определяющее значение для отечественной аграрной экономики поскольку ее состояние и эффективность является одним из ключевых факторов, обуславливающих возрождение и развитие животноводства. Определено, что становление рынка кормов происходит в зависимости от его ресурсозабезпечености. С целью катализации развития отрасли кормопроизводства необходимо решить ряд насущных проблем, а именно провести техническое переоснащение производственных процессов, обеспечить вовлечения исследуемой сферы к инновационному развития, создать благоприятные инвестиционные условия и др.

Научная новизна. Доказано, что повышение эффективности товаропроизводителей на рынке кормов можно достичь за счет оптимизации использования имеющегося ресурсного потенциала. Обосновано, что дальнейшее развитие отрасли кормопроизводства должно происходить с привлечением инновационных ресурсосберегающих технологий.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования направлены на нивелирование деструктивных факторов, стимулирование повышения эффективности использования и рост ресурсного потенциального кормопроизводства.

Ключевые слова: отрасль кормопроизводства, рынок, земельные ресурсы, финансовые ресурсы, потенциал.

УДК 502.33: 631.15

*Кипоренко В.В.,
аспірант*,*

Інститут агроєкології і природокористування НААН

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Активізація негативних процесів, таких як ерозія, дефляція, дегуміфікація ґрунтів, забруднення територій стала наслідком багаторічних намагань землекористувачів одержати максимальну вигоду при мінімальних затратах. Як показав ретроспективний аналіз, за роки реформ у сільському господарстві країни відбулися значні зміни у землекористуванні підприємств, що призвело до зниження родючості ґрунтів та їх середовищеформуючої функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку органічного землеробства присвячені праці багатьох вітчизняних науковців: Артиша В. І., Бородачевої Н. В., Варченко О. М., Вовк В. І., Чайки Т. О., Дудар Т. О., Зайчук Т. О., Кобець М. І., Суса Т. Й., Рудницької О. В., Кривова В. М., Ткачук І. Г., Шикולי М. К. та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, нині відсутні наукові розробки, які відображають стратегічні напрями розвитку органічного землеробства в нашій державі.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства в Україні заснованих на використанні екологобезпечних методів агровиробництва.

В даний час необхідними є заходи щодо підвищення родючості ґрунту та реалізації раціонального використання сільськогосподарських угідь. Все це можливо здійснити, використовуючи адаптивний підхід до організації сільськогосподарського виробництва, освоюючи методи органічного землеробства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи досвід зарубіжних країн, деякі господарства України вже почали займатись органічним землеробством. В основу виробництва цих господарств покладені системи, які заміняють хімічні добрива шляхом використання вапна, природних фосфорних і калійних добрив, а також органічні (гній, компости) і зелені добрива. Система обробітку ґрунту за такої системи господарювання є

* Науковий керівник: Ковалів О.І. – к.е.н